

SEÇİLMİŞ BAZI İLLERDE KAPAMA CEVİZ BAHÇELERİNİN ÜRETİM VE PAZARLAMA YAPISI¹⁻²

Filiz PEZİKOĞLU³
İsmail TOSUN⁴

Mustafa ÖZTÜRK³
Yaşar AKÇA⁵

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye’de kapama ceviz bahçelerinin üretim ve pazarlama yapısını ortaya koymak ve genel bir analiz yapmak amaçlanmıştır. Çalışmada, üretici anketleri birincil veriler olarak kullanılmıştır. Anket yapılacak illerin seçiminde İl Tarım Müdürlüklerinden ve uzman görüşlerinden elde edilen veriler kullanılmış, Balıkesir, Çorum, Denizli, Edirne ve Kahramanmaraş illerinde 5 köy ve her köyden 5 üretici ile görüşmeler yapılmıştır. Yayınlanmış çalışmalar ve istatistikler ikincil veriler olarak kullanılmıştır.

Üreticilerden elde edilen sonuçlara göre, ortalama işletme arazisi 70 da’dır ve bunun %39.7’si ceviz ayrılmaktadır. Ceviz çeşitleri tercihinde Şebın (%22.4) ve Bilecik (%21.9) ilk sırada yer almaktadır. Üreticilerin ceviz üretim deneyimi ortalama 18 yıldır. Hasat tarihinin belirlenmesinde, üreticilerin %61.6’sı yeşil kabuğun çatlamaya başladığı dönemi dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir. Üretilen cevizin %26.1’i evde tüketilirken, %50.8’i tüccara satılmaktadır. Ceviz fidanı üretiminin ceviz yetiştiriciliğinin önüne geçmesi ve ekoloji istekleri dikkate alınmadan yapılan çeşit tercihi ceviz üretiminin temel tehditleri olarak tanımlanabilir.

Anahtar Kelimeler: Ceviz, Üretim, Pazarlama, Türkiye.

SUMMARY

THE PRODUCTION AND MARKETING SITUATION OF WALNUT ORCHARDS IN SOME PROVINCES IN TURKEY

The aim of the article was determining of production and marketing situation of walnut production in Turkey. The main data were producer surveys. Selecting the provinces to do the survey data obtained from Provincial Agricultural Directories and expert opinions were used and in the selected provinces, which were Balıkesir, Çorum, Denizli, Edirne and Kahramanmaraş, 5 producers in each 5 village in 5 provinces were interviewed. Published studies and statistics were used as secondary data.

¹Yayın Kuruluna Geliş Tarihi: Haziran, 2012

²Bu makale, TÜBİTAK-KAMAG 106G152 “Türkiye Ceviz Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi Entegre Projesi” içinde yer alan “Türkiye’de Cevizin Üretim ve Pazarlamasının Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi” iş paketi sonuçlarından bir kısmını içermektedir.

³Dr., Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, YALOVA

⁴Zir. Yük. Müh., Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, YALOVA

⁵Prof. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, TOKAT

According to results obtained from the producers, the average farm land was 7 ha and ratio of walnut area in total was 39.7%. Choice of walnut varieties Şebin (22.4%) and Bilecik (21.9%) were ranked in first place. Walnut producers have an 18 years walnut production experience. 61.6% of the producers were taking into beginning of hull cracking time to determine of harvest date. 26.1% of production of walnut were consume in home and 50.8% of its were sold to the merchants. Sapling production head off walnut production and wrong variety choice regardless of ecological conditions are some important threats of walnut production.

Keywords: Walnut, Production, Marketing, Turkey.

GİRİŞ

Türkiye’de 1970’lerden bu yana farklı kurumlarca ceviz konusunda ıslah ve yetiştirme tekniklerine ait çok sayıda araştırma çalışması yapılmış olmasına rağmen ekonomi alanındaki çalışmalar makro düzeyde üretim ve dış ticarete yönelik çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. İşletme düzeyinde yapılan sınırlı sayıda çalışma da belirli illerde yapılmıştır.

Türkiye’de ceviz kültürü çok eski olmasına rağmen ıslah konusundaki bilimsel çalışmalara 1969 yılından itibaren Yalova Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü’nde başlanmıştır (16). Ölez tarafından bildirildiği üzere E.F. Serr Türkiye’de yaptığı bir yıllık incelemesi sırasında ceviz ve bademde sulama, budama, gübreleme ve ilaçlama yapılmadığını tespit etmiştir. Aynı çalışmada, Kaliforniya Davis Üniversitesinde 1962-1966 yıllarında denenen çeşitler belirtilmiştir. Bu çeşitlerin 2000’li yıllarda da geçerliliğini sürdürdüğü görülmektedir. Bunlar melez çeşitler olan Serr, Chico, Vina, Midland ve Pedro’dur (15).

Türkiye’de cevizin tohumdan yetişen çöğür ağaçlarıyla yetiştirildiği ve bu yapının toplam ceviz ağaçlarının %90’ını oluşturduğu ifade edilmektedir. Yıllardır yapılan seleksiyon çalışmaları ile elde edilen çeşitlerin değişik bölgelere adaptasyonunda sorunlar ortaya çıkmıştır (11,19). Bu sorunlar genel olarak verim düşüklüğü, meyve kalitesinin düşük olması ve standart ürün elde edemeyiş olarak sınıflandırılmaktadır. Meyvenin beyaz ve bütün çıkma özelliği istenen bir özelliktir.

Ceviz yetiştiriciliğinde bir diğer sorun ismine doğru fidana ulaşmada yaşanmaktadır. Kırşehir ili Kaman ilçesinde ceviz işletmelerinin ekonomik analizinin yapıldığı çalışmada benzer sorun vurgulanmaktadır (22).

1980 yılından bu yana ceviz üretimi incelendiğinde meyve vermeyen ağaç sayısında yıllara göre önemli bir artış görülmektedir. 1980 yılı baz alındığında 2009 yılındaki artış oranının 1980 yılına göre, meyve veren ağaç sayısında %60, meyve vermeyen ağaç sayısında ise %360 olduğu izlenmektedir. Aynı şekilde 1990 yılı baz alındığında ise artış oranları meyve veren ağaçlarda değişmemiş, meyve vermeyen ağaçlarda ise 2.8 kat artışa düşmüştür. 2000 yılı baz alındığında aynı değerler sırasıyla %46 ve %210 olarak hesaplanmaktadır. 1990 yılında meyve vermeyen ağaç sayısı 1980 yılına göre %1.26 artmıştır. 2000 yılında bu oran %67 olmuş, 2005 yılında ise 2.5 kat olarak gerçekleşmiştir. TÜİK tarafından yayınlanan üretim rakamlarına baktığımızda ağaç sayısındaki artışa rağmen 1980 yılından 2006 yılına kadar üretim rakamının 110 bin ton ile 130 bin ton arasında oynadığı görülmektedir. 2006 yılında üretim 150 bin tona çıkmış, 2011 yılından sonra ise 183 bin ton olarak kayıtlara geçmiştir (5).

Ceviz yetiştiriciliği genel olarak organik üretime geçişte üreticileri zorlayacak bir yapıya sahip değildir. Organik ceviz İzmir Ticaret Borsasında da işlem görmektedir. Organik ceviz üretimi genel olarak bir artış eğiliminde olsa da 2009 yılında bir miktar düşüş göstermiştir.

Türkiye sert kabuklu meyveler üretim ve tüketiminde dünyada lider ülkelerden biridir. 2011 yılı dünya sert kabuklu meyveler üretimi yaklaşık 14 milyon ton olup bunun %24.0’ünü ceviz oluşturmaktadır. Türkiye’nin 2000’li yılların başından bu yana 116.000 ton olan ceviz üretimi 2011 yılında 183.240 tona çıkmıştır. Türkiye ceviz üretiminde Çin, ABD ve İran’dan sonra dördüncü sırada yer almaktadır (5,6). Üretim rakamlarında bu kadar önemli bir sırada yer almasına rağmen Türkiye,

ceviz dış ticaretinde net ithalatçı konumundadır. Çok az miktarlarda da olsa kabuklu ceviz ihracatı (3.000 ton civarında) yapılmaktadır. İthalatın büyük kısmı da kabuklu (30.000 ton) olarak yapılmakta, son yıllarda iç ceviz ithalatında (4.000 ton) bir azalma görülmektedir (4). Aydın ve ark. (7) tarafından ceviz üretim ve dış ticaretine yönelik yapılan projeksiyon çalışmasında 2020 yılında ceviz üretiminin 178.460 ton, ihracatın 180 ton ve ithalatın 22.099 ton olacağı öngörülmüştür.

Çin'de gerçekleştirilen bölgesel kalkınma çalışmaları nedeni ile önümüzdeki 5-10 yıl içerisinde ceviz üretiminin önemli miktarda artacağı tahmin edilmektedir. Geleneksel ceviz bahçelerinde verim 50 kg/da iken kapama bahçelerde 300 kg/da'dır (21).

Kaliforniya ceviz üretimi ABD'nin toplam üretiminin %99'unu oluşturmakta, yaklaşık 800 bin dekar alanda üretim yapılmaktadır. Toplam üretimin %35'ini Chandler çeşidi oluşturmakta, bunu %20 pay ile Hartley, %10 pay ile Serr ve %9 pay ile Vina çeşitleri takip etmektedir. Dikim mesafesi standart bahçelerde 9x9m, sık dikim bahçelerde ise 3.3x6.7 m'dir (10).

Avrupa Birliği (AB) ülkeleri içinde Fransa en önemli ceviz üreticisidir. İtalya'da üretim giderek azalmaktadır (13).

Eski adıyla Çevre ve Orman Bakanlığı Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü (AGM) tarafından yürütülen çalışmalar ile İl Özel İdareleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Teşkilatları tarafından dağıtılan ceviz fidanları nedeni ile ceviz Türkiye'nin her bölgesine yayılmıştır. Çok sayıda çeşit çok sayıda bahçede üretime girmiş, pazar taleplerine ve aynı özelliklere sahip olmayan ceviz arzı ortaya çıkmıştır.

2000-2007 yılları arasında Tarım İl Müdürlükleri kanalı ve İl Özel İdareler finanslı dağıtım yapılan ceviz fidanı sayısı 1.648.011 adet olarak ifade edilmektedir. Dağıtım yapılan çeşitler içinde de ilk üç çeşit Şebin, Bilecik ve Kaman'dır (1). Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından desteklenen bozuk orman alanlarında ceviz yetiştiriciliği projelerinde Bakanlığın desteklediği çeşitler, Kaman-1, Yalova-1, Yalova-3, Yalova-4, Gültekin-1, Bursa 95, Bilecik, Orhaneli, Keskin, Topak, Bayrak, Kaplan-86, Şebin, Şen-1, Yavuz-1 ve Tokat-1 olarak ifade edilmektedir.

Toplumda sağlıklı beslenme konusunda son yıllarda artan talep, hızlı çalışma ve zaman eksikliği nedeniyle hızlı tüketilen gıdalara olan talep artışı ve tüketim alışkanlıklarındaki değişimler (örneğin kahvaltılık müsli vb ürünler, enerji veren çikolata ve barlar gibi) nedeniyle sert kabuklu meyveler ve dolayısı ile ceviz talebi artma eğilimindedir.

Bu makalede, Türkiye'de iki farklı Bakanlık tarafından desteklenen, uzun yıllar boyunca ıslah çalışmaları ile elde edilen yerel çeşitlere ve olgun bir iç piyasaya sahip, ancak dış ticaretinde açık veren ve yeterli üretim düzeyine ulaşamayan cevizin, üretici düzeyindeki üretim ve pazarlama konularının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaçla yalnız üreticilerden anket yoluyla elde edilen veriler değil, aynı zamanda ticaret borsalarından ve diğer ilgili kaynaklardan elde edilen veriler birarada tartışılmaya çalışılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Çalışmada, iki çeşit veri kullanılmıştır. Bunlar, anket çalışmaları ile elde edilen birincil kaynaklı veriler ile yayınlanmış diğer çalışmalar kaynaklı ikincil verilerdir. Tarım İl Müdürlükleri kayıtları ve uzman görüşlerine göre kapama ceviz bahçelerinin yoğun olduğu belirlenen illerde (Balıkesir, Çorum, Denizli, Edirne ve Kahramanmaraş) toplam 135 üretici anketi yapılmıştır. Anket çalışması Ekim 2009 ile Mart 2010 dönemi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca cevizin işlem gördüğü 17 Ticaret Borsasından elde edilen veriler ve yayınlanmış çeşitli istatistikler ile yayınlar materyal olarak kullanılmıştır.

Metot

Türkiye genelinde ceviz üreticileri ile yapılacak anket çalışmasının yapılacağı illerin belirlenmesinde Tarım İl Müdürlükleri ile Ülke genelinde ceviz yetiştiriciliği konusunda uzman kişilerin görüşleri dikkate alınmıştır. Bu amaçla, Türkiye'de ceviz yetiştiriciliği konusunda il bazında verileri elde etmek için hazırlanan anket formları 81 İl Tarım

Müdürlüğüne posta yolu ile gönderilmiş ve 60'ından (1) yanıt gelmiş ancak iki ilde ceviz yetiştiriciliği olmadığı ifade edilmiştir. Gelen veriler değerlendirilmiş, uzman görüşleri ile karşılaştırılarak beş il (Balıkesir, Çorum, Denizli, Edirne, Kahramanmaraş) belirlenmiştir. Her ilde 5 köy ve her köyde 5 üretici olmak üzere 125 üretici ile görüşülmesi planlanmış, eksik veriler olabileceği düşünülerek toplamda 135 anket çalışması yapılmış, verilerin tamamının kullanılabilir olması nedeni ile anketlerin tümü değerlendirmede kullanılmıştır.

Çiftçi bazında verilerin toplanmasında anket (alan çalışması) yapılmıştır Türkiye genelinde yapılması düşünülen bu çalışmada, ceviz üreten işletme sayısı bilinmediğinden ve üretimin çok geniş bir alanı kapsamaması nedeniyle, ana kitleye ait listeye ulaşmak ve geniş bir alanın taranması sırasında ortaya çıkacak maliyet ve zaman problemini bertaraf edebilmek amacıyla kümeli (Cluster) örnekleme yapılmıştır (9,14). Çiftçi anketi çalışması iki aşamada yapılmıştır. İlk aşamada, anket formları büroda hazırlanmış ve bir çiftçi ile ön anket çalışması yapılarak anket formları denenmiştir. Çıkan sonuca göre, anket revize edilmiş ve alan çalışması revize edilmiş anketlerle yapılmıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde % ve ortalamalardan yararlanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

İncelenen İşletmelerin Yapısı

İncelenen illerde işletme yapısını belirlemeye yönelik genel sorular sorulmuştur. Çizelge 1 ve Çizelge 2'de bu veriler izlenebilmektedir. Denizli ve Edirne'de farklı sektörlerden yatırımcıların ceviz üretimine yöneldiği tespit edilmiştir. Bu nedenle söz konusu illerde ortalama işletme arazisi daha büyüktür.

Anket yapılan kişilerin %97.8'ini çiftçiler diğerlerini farklı sektörlerde çalışan şahıslar oluşturmuştur. İşletmeler genelinde üretici yaş ortalaması 55 yıl olarak tespit edilmiştir. İller bazında bakıldığında da üreticilerin hemen hemen aynı yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Eğitim durumu ise genel olarak 6 yıl olmasına rağmen Denizli'de bu rakam 8

yıla ulaşmaktadır. Bunun önemli nedenlerinden biri Denizli'de farklı sektörlerden gelen üretici sayısının diğer illere göre daha fazla olması gösterilebilir. Tarım dışı gelirden en önemli payı tarım başkuru oluşturmaktadır.

Çiftçi ve Gökçe (8) İzmir ve Manisa illerinde yapmış oldukları bir çalışmada işletmecilerin yaşını 51.3, eğitim durumunu 5.4 yıl olarak belirlemişlerdir. Uzun (22) tarafından Kırşehir ili Kaman ilçesinde yapılan bir diğer çalışmada ise işletme büyüklüğü 64.1 dekar olarak tanımlanmıştır. Tosun ve ark. (20) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise işletmecilerin yaşı ortalama 46.5, eğitim durumu 6.7 yıl olarak belirlenmiştir.

İncelenen illerde genel olarak ceviz yetiştiriciliği konusunda bir çiftçi birliği olduğunu belirtenlerin oranı %22.2'dir. Bu kişilerden %53.3'ü bu birliklere üye olmalarına rağmen geri kalan üreticiler bireysel çalışmalarına devam etmektedir. İller içerisinde yalnızca Çorum'da bu oran oldukça yüksek bulunmuştur (%43.8).

Çizelge 2'de incelenen işletmelere ait arazi mülkiyet durumları verilmiştir. İller genelinde toplam arazi büyüklüğü 70 da olarak tespit edilmiştir. Diğer illerin aksine Denizli ve Edirne'de bu rakam iller ortalamasının oldukça üstünde belirlenmiştir. Edirne'de kiralanan arazi nedeni ile toplam arazi miktarı önemli oranda yükselmektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri, Çevre ve Orman Bakanlığı (ÇOB) tarafından desteklenen bozuk orman alanlarındaki ceviz yetiştiriciliğidir denilebilir. Türkiye'de bu kapsamda desteklenen alanlar içinde Edirne ili ilk sıralarda yer almaktadır. Denizli'de ise geniş alanlarda yatırım yapan farklı sektörlerden üreticilerin devreye girdiği görülmektedir. Yapılan farklı araştırmalarda ortalama işletme büyüklüğünün İzmir ve Manisa'da 26.6 da, Marmara bölgesinde ise 90.1 da olduğu belirtilmektedir (8,20).

Çiftçi ve Gökçe (8) tarafından yapılan çalışmada işletmede ceviz ayrılan alan 2.2 da, Tosun ve ark. (20) tarafından yapılan çalışmada 20.7 da ve bizim çalışmamızda bulduğumuz değer ise 27 da'dır (Çizelge 3). Ceviz arazisinin toplam arazi içindeki payına bakıldığında Çorum'da bu oran diğerlerine göre daha yüksektir. Denizli'de bu oranın yüksek olması, farklı sektörlerden kişilerin büyük alanlarda

doğrudan ceviz yetiştiriciliğine yaptıkları yatırımlardan kaynaklanmaktadır. İşletmeler genelinde özmülk arazi kullanımı yaygındır. 58 Tarım Müdürlüğünden (1) gelen verilere göre ise Türkiye genelinde ceviz yetiştiriciliği yapan işletmelerin ortalama işletme arazisi 34.0 da iken, ceviz üretilen alan ortalama 7.0 da'dır. Bu kayıtlarda Çiftçi Kayıt Sistemi kayıtları esas alınmıştır. İncelenen işletmelerde ceviz arazisi ortalama 27 da büyüklükte olmasına rağmen, illere göre bu rakam oldukça farklılık göstermektedir (Çizelge 3). Çorum'da ortalama 5 adet olan parsel sayısı diğer illerde ortalama 2 adet olarak belirlenmiştir.

İşletmelerde Ceviz Üretim Yapısı

Cevizin diğer meyve türlerine göre daha masrafsız ve daha az işgücü gerektirmesi, uzun süreli bir yatırım ve dayanıklı görece yüksek fiyata sahip bir ürün olması nedeniyle, kapama bahçelerin sayısı giderek artmaktadır. İnceleme kapsamındaki üreticilerin hangi alanları ya da hangi ürünlerin yerine cevizi ikame ettiğini öğrenmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtta göre, işletmelerin %57.9'u tahıl ve endüstri bitkileri üretim alanlarını, %16.6'sı bozuk orman arazilerini, %9.0'u boş arazileri, %7.5'i diğer meyve bahçelerini ve %6.0'sı sebze arazilerini kapama ceviz bahçesi haline dönüştürdüğünü ifade etmiştir. İller bazında Çorum ve Kahramanmaraş'ta tahıl yüksek oranda terk edilen ürün grubunu oluşturmaktadır. Edirne'de ise bozuk orman alanlarında ÇOB destekli ceviz yetiştiriciliği ön plandadır.

İncelenen işletmelerde üreticilere ceviz üretimini seçme nedenleri sorulmuş ve 1-5 skalasına göre yanıtlar incelenmiştir. İnceleme kapsamındaki illerde üreticilerin ceviz yetiştiriciliğini tercih etmelerindeki en önemli neden %54.5 ile "karlı olması" şeklinde tanımlanmıştır. Onu ikinci öncelikte "toprak ve iklim koşullarının uygun olması" (%34.3) ve genel olarak da "masrafsız ve düşük işgücü ile ürünün depolanabilir/bekleyebilir olması" (%20.5) takip etmektedir. Arazi ve iklim koşullarının uygun olması konusu, özellikle tahıl üretiminden vazgeçilen Çorum ve Kahramanmaraş illerinde yüksek bulunmuştur. Üreticilerin %2.2'si ceviz üretiminden vazgeçebileceğini belirtmiştir.

Farklı illerde verim düşüklüğü, ilkbahar geç donlarına dayanımın olmayışı, verimli yeni çeşitlere ait aşı kalemlerinin tanıtımının yapılması nedenleri ile özellikle yaşlı ağaçlarda aşılama yapıldığı belirlenmiştir (Çizelge 4). Anketlerin yapımı sırasında henüz tescil aşaması tamamlanmamış Chandler çeşidinin de aşılama kullanıldığı görülmüştür. Çeşit değişiminde üreticilerin fidancılar ve yörede gördükleri diğer uygulamalardan etkilendiği izlenmiştir. Bu konuda özel fidan üreticilerinin yönlendirici olduğu gözlemlenmiştir. Chandler ve Pedro çeşitleri özellikle Denizli ve Edirne illerinde çeşit değiştirme çalışmasında öne çıkan çeşitlerdir.

Verim çeşitlere ve illere göre farklılık göstermekle birlikte elde edilen verilerin çiftçi beyanları olduğu dikkate alınmalıdır. Buna göre verim değerleri, 0-5 yaşlı ağaçlarda ortalama 7.6 kg/ağaç, 6-15 yaşlı ağaçlarda 12.1 kg/ağaç ve 16 yaştan büyük ağaçlarda 33.4 kg/ağaç olarak belirlenmiştir. TÜİK (5) 2009 yılı rakamlarına göre ise ceviz verimi 34 kg/ağaçtır. Çiftçi ve Gökçe (8) tarafından yapılan çalışmada bu rakam ağaç yaşı dikkate alınmadan 15.2 kg/ağaç olarak değerlendirilmiş, Uzun (22) tarafından yapılan çalışmada ise 276.6 kg/da olarak ifade edilmiştir. Yapılan bir başka çalışmada, Türkiye'de ceviz bahçelerinin %28.1'inin 20-49 yaş, %19.7'sinin 1-4 yaş, %17.2'sinin 5-9 yaş, %17.1'inin 10-14 yaş, %12.6'sının 15-19 yaş ve %5.3'ünün 50 ve üzeri yaşa sahip tesisler olduğu, dolayısı ile önemli bir oranda yeni tesis alanların oluştuğu söylenmiştir (12).

Yalova çeşitleri olarak tanımlanan "Yalova-1, Yalova-3, Yalova-4, Şebin ve Bilecik" çeşitlerinin verimliliği ve ilkbahar geç donları ile sonbahar erken donlarından etkilenmesi konusunda çiftçiler arasında çok farklı görüşler bulunmaktadır. Fidan desteklemeleri kapsamında çiftçilerin danışacakları en önemli kurum Tarım İl/İlçe Müdürlükleri ile Targel personelidir. Ancak, çeşitlerin özellikleri, adaptasyon kabiliyetleri ve yöreye uyumları konusunda bilgi kirliliği bulunduğu gözlenmiştir. Desteklemeler tarım dışı sektörden gelen büyük yatırımcıları da ceviz yönlendirmekte, bu üreticilerin danışmanlıkları da fidan üreticileri tarafından yapılmaktadır.

Çizelge 1. İllere göre üreticilerin sosyo-ekonomik durumları.

Table 1. Socio-economic characters of producers in different provinces.

Kriterler Characters	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	Kahramanmaraş	Ortalama Mean
Çiftçi (%) Farmer	100.0	100.0	91.7	96.0	100.0	97.8
Firma (%) Firm	0.0	0.0	8.3	4.0	0.0	2.2
İşletmeci yaşı (yıl) Age of Producers (year)	54	57	54	54	54	55
İşletmecinin eğitim durumu (yıl) Education level of producers (year)	5	6	8	7	5	6
Ceviz üretim deneyimi (yıl) Experience of walnut production (year)	10	28	11	9	26	18
Tarım dışı geliri olanlar (%) Producers have non-agricultural income	70.8	81.3	79.2	72.0	10.7	62.4
Tarım dışı geliri olmayanlar (%) Producers have not non-agr. income	29.2	18.7	20.8	28.0	89.3	37.6

Çizelge 2. İllere göre işletmelerde arazi durumu (ortalama).

Table 2 . Land situation in the holdings in different provinces (mean).

Kriterler Criterias	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	Kahramanmaraş	Ortalama Mean
İşletme arazisi (da) Total land	36	39	121	122	46	70
Parsel sayısı (adet) Number of parcel	6	7	9	14	5	8
Öz mülk arazi (da) Ownland	26	32	92	52	46	48
Kiralanan arazi (da) Rented land	3	0	3	64	0	13
Kiraya verilen arazi (da) For rent land	2	0	3	0	0	1
Ortak işlenen arazi (da) Jointed land	5	7	24	7	1	8
Ceviz arazisinin toplam arazi içindeki oranı (%) Ratio of walnut area in total	21.2	64.1	45.5	24.6	39.1	39.7

Çizelge 3. İşletmelerde ceviz yetiştirilen alan, parsel ve ceviz ağacı sayıları (ortalama).
Table 3. Walnut land, parcel and trees in the holdings (mean).

Kriterler <i>Criteriaes</i>	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel <i>Mean</i>
Ceviz arazisi (da) <i>Walnut land</i>	7	25	55	30	18	27
Parsel sayısı (adet) <i>Number of parcels</i>	1	5	2	2	2	3
Ceviz ağacı sayısı (adet) <i>Number of trees</i>	67	283	579	311	187	280

Çizelge 4. Mevcut bahçedeki ağaçların yeni ve farklı çeşitlerle aşılınmaları durumu.
Table 4. Grafting situation of new and different varieties on present trees.

	Yapılan aşı sayısı <i>Number of Grafts</i>					
	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel <i>Mean</i>
Yalova* üzerine Chandler <i>Chandler on Yalova series</i>	-	-	-	24	-	24
Yerel aşıli üzerine Chandler <i>Chandler on local types</i>	-	-	75	-	-	75
Yalova* üzerine Pedro <i>Pedro on Yalova series</i>	-	-	4500	-	-	4500
Yerel aşısız üzerine Kaman <i>Kaman on local types</i>	-	-	17	-	-	17
Yerel aşısız üzerine Maraş-18 <i>Maraş-18 on local types</i>	-	35	-	-	-	35

*Serisi bilinmeyen Yalova çeşidi.

İncelenen işletmelerin %13.6'sında ceviz yetiştiriciliğinin yanında ticari anlamda ceviz fidanı üretimi de yapılmaktadır. Bu oranın tamamı Çorum ilinden kaynaklanmaktadır. Çorum'da Oğuzlar-77 çeşidine ait fidan üretimi de son derece yaygınlık göstermektedir. Çorum'da görüşülen toplam 32 üreticinin %56.3'ü aynı zamanda ticari ceviz fidanı üretimi de yaptıklarını belirtmişlerdir.

Türkiye'de özel fidan üreticileri tarafından üretilen ceviz fidanı sayısının 2008 yılında 1.139.000 adet, ceviz fidanı ihracatının ise 5.335 adet olduğu belirtilmektedir (18). Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına bağlı kuruluşlarca ceviz fidanı üretimi yapılmamasına rağmen, Orman Bakanlığı fidanlıklarında bu üretim devam etmektedir. Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü tarafından 2010 yılı için 258.000 adet ceviz fidanı üretimi plana dahil edilmiştir (3).

İşletmeler genelinde üreticilerin %34.8'i ceviz bahçesi tesisinde fidan desteklemelerinden yararlandıklarını

belirtmiştir. Bu oran Balıkesir'de %24.0, Çorum'da %6.3, Denizli'de %66.7, Edirne'de %68.0 ve Kahramanmaraş'da %20.7 olarak belirlenmiştir. Pek çok üretici yetiştirdikleri ceviz çeşit isimlerini bilmemektedir.

İnceleme kapsamındaki üreticilerin %55.3'ü bahçe tesisinde kullandıkları ceviz fidanlarını aşıli ceviz fidanı olarak fidancılardan satın aldıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 5). Üreticilerin %38.8'i ise çöğür kaynaklı fidanları ve/ya aşı kalemi satın alıp ellerindeki çöğür anacı üzerine aşı yaparak kendi kaynakları ile ürettikleri fidanları kullanmaktadır. Bahçesindeki çöğür üzerine aşı yapma oranı Çorum ve Kahramanmaraş illerinde oldukça yükündür. Edirne'de bu şekilde bir fidan temini görülmemiş, Balıkesir ve Denizli'de ise aşısız yerel tiplerin kullanıldığı tespit edilmiştir. İnceleme kapsamında anket yapılan üreticilerin %41.1'inin sertifikalı fidan kullandığı belirlenmiştir. Ancak bu rakam yorumlanırken, bahçe tesis tarihlerinin pek çoğunun sertifikalı fidan kullanım zorunluluğu öncesinde olabile-

Çizelge 5. Üreticinin ceviz fidanı temin kaynakları (%).
Table 5. Sources of walnut sapling.

Fidan temin edilen yer <i>Sources</i>	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel <i>Mean</i>
Kendi üretimi+tohumdan <i>Own production+seed</i>	13.8	12.2	28.7	0	2.4	16.2
Kendi üretimi+aşılıyarak <i>Own production+grafted</i>	0	73.3	0	0	61.2	22.6
Aşılı ceviz fidanı satın alımı <i>Buying grafted sapling</i>	86.1	14.5	67.1	86.3	24.7	55.3
Aşılı ceviz fidanı il/ilçe dağıtımı <i>Support grafted sapling</i>	0	0	4.1	0	9.3	3.0
Komşulardan (aşısız) <i>From neighbours (seed)</i>	0.1	0	0.1	0	2.4	0.3
ÇOB dağıtımı <i>Ministry of Forest supports</i>	0	0	0	13.7	0	2.6
Toplam <i>Total</i>	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

leceği de dikkate alınmalıdır. Tarım Müdürlüklerinden elde edilen verilerde (1), üreticilerin %32.0'sinin fidan temininde öz sermayesini kullandığı, İl Özel İdare kaynaklarından yararlanmanın %27.0, Bakanlık kaynaklarından yararlanma oranının %24.0 olduğu bildirilmiştir.

İnceleme kapsamındaki işletmelerde dışarıdan satın alınan ceviz fidanlarında üretici tercihleri sırasıyla, Şebin (%22.4), Bilecik (%21.9), Yalova serileri (%28.0) ilk üç sırayı paylaşırken, yabancı çeşitlerden Chandler %3.0, Pedro %1.0 ve Franquette %0.5 olarak belirlenmiştir. Tarım Müdürlükleri verilerine (1) göre ise 58 il genelindeki rakamlar dikkate alınarak üretici tercihlerinde ilk iki çeşit Şebin (%32.2) ve Bilecik (%30.6) olarak hesaplanmış ve Müdürlükler tarafından yapılan dağıtımlarda da ilk üç çeşidin Şebin, Bilecik ve Kaman olduğu ifade edilmiştir. Çiftçi ve Gökçe (8) tarafından yapılan çalışmada ise bu tercihler içinde Yalova serisi çeşitlerin %60.0, Bilecik ve Şebin çeşitlerinin %6.7, karışık çeşitlerin %10.0 oranında olduğu ortaya konmuştur. Avrupa Birliğinde en fazla talep edilen çeşitler ise Hartley, Eureka, Franquette, Vina ve Chandler'dır (2).

Anket yapılan işletmeler genelinde ceviz bahçelerinin %91.1'inin sulandığı, sulama amacıyla işletmelerin %48.7'sinin yüzey suyunu, %27.4'ünün kanalet-gölet kaynağından

yararlandığı ve %23.9'unun ise yer altı suyunu kullandığı tespit edilmiştir. Cevizde sulama yapan işletmelerin %88.5'i salma sulama, %11.5'i damla sulama sistemini kullanmaktadır. Tarım Müdürlüklerinden elde edilen verilere (1) göre ise iller genelinde (58 il) bahçelerin %11.1'inde sulama sisteminin olduğu, %37.0'sinde sulama sisteminin olmadığı ve %51.9'unda ise arazinin bir kısmında sulama sistemi olduğu belirtilmiştir. İzmir ve Manisa illerinde yapılan bir çalışmada ise (8), ceviz üreticilerinin modern ceviz yetiştiriciliği konusunda bilgi ve bilinç düzeyinin yetersizliği ve sulama sorunu en önemli sorunlar olarak ifade edilmiştir. Aynı çalışmada, araştırma alanında da Türkiye genelinde olduğu gibi yeknesak bir ceviz üretiminin olmadığı, az sayıda bakımlı bahçelerin yanında çoğunluğun kendi haline bırakılmış alanlar olduğu tespit edilmiştir.

İnceleme kapsamında üreticilere ceviz yetiştiriciliğinde karşılaştıkları hastalık ve zararlılar olup olmadığı, varsa bunlar içinde baş edilemeyenlerin hangileri olduğu da sorulmuştur. En çok karşılaşılan sorun üreticilerin %45.2'si tarafından ceviz antraknoz hastalığı ve %25.2'si tarafından da ceviz iç kurdu olarak belirtilmiştir. Bu sonuç iller bazında incelendiğinde Denizli'de ilk sırayı meyve iç kurdunun aldığı ve ardından mantari hastalık geldiği tespit edilmiştir. Ancak, bu

hastalık ve zararlılar içinde baş edilemeyen bir hastalık ve zararlı olup olmama durumu için üreticilerin büyük çoğunluğu (%60.7) olmadığı şeklinde yanıt vermiştir. Bu oran Balıkesir (%84.0), Denizli (%83.3) ve Çorum'da (%75.0) oldukça yüksek çıkmıştır. Diğer illerde ise özellikle Kahramanmaraş olmak üzere hastalık ve zararlılar konusunda önemli bir sıkıntı yaşandığı görülmektedir. İşletmeler genelinde toprak analizi yaptırma oranı da oldukça düşük bulunmuştur (%34.8). Ceviz bahçesi tesisi öncesinde toprak analizi yaptırma durumu ise en yüksek Denizli ilinde görülmüştür (%33.3).

İşletmeler genelinde toprak işleme yapmayanlar 7 üreticiden oluşmaktadır. Bu rakam toplamın %5.2'sini oluşturmaktadır. 4 üretici ağaçların çok büyüüp sıklaştığı ve dolayısı ile işleme amacıyla sıra aralarına girilemediğini bildirmiş, diğerleri ise uzmanların tavsiye etmediğini ifade etmişlerdir. Çizelge 6'da üreticilerin cevizde önemli bir bilgi eksikliğinin görüldüğü hasat zamanını belirleme kriterleri verilmiştir. Genel olarak üreticilerin %61.6'sı yeşil kabuğun çatlamaya başladığı zaman hasada başlamaktadırlar.

Ancak, özellikle yeşil kabuğun elle soyulması işlemini elimine edebilmek amacıyla da yeşil kabuğun ceviz ağaç üzerinde iken ayrılarak düştüğü zaman beklenmektedir.

İnceleme kapsamında yer alan işletmelerde el ile hasat ve el ile yeşil kabuk soyumu yaygın durumdadır. Makineli hasat yalnızca Denizli'de, makineli kabuk soyma ise Edirne, Denizli ve Kahramanmaraş illerinde gerçekleştirilmektedir. Genel olarak üreticilerin %94.9'u yeşil kabuk soyma işlemini yapmaktadırlar. Ancak, Edirne ve Balıkesir'de yeşil kabuk soyma işlemini yapmayan üreticiler bulunmaktadır.

Anket çalışması kapsamında üreticilerden elde edilen verilere göre, ceviz üretiminde ortalama 2 kez toprak sürümü, 1 kez ikileme, 2 kez kazayağı/diskaro çekme, 2 kez ağaç izdüşümünü çapalama/çukur açma, 6 kez sulama, 1 kez budama (fidan aşamasında), 1 kez gübreleme ve 2 kez ilaçlama yapıldığı belirlenmiştir. Ceviz hasadında ortalama 6.5 EİG (erkek işgünü), yeşil kabuk soymada ise 5.0 EİG kullanıldığı hesaplanmıştır.

Çizelge 6. Üreticilerin hasat zamanını belirleme kriterleri (%).

Table 6. The criterias of determining of harvest time.

Kriterler <i>Criteria</i> s	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel <i>Mean</i>
Yeşil kabuk çatlamaya başladığında <i>Begining of cracking of hull</i>	42.9	64.5	42.1	54.2	91.6	61.6
Yeşil kabuk çatlayıp açıldığında <i>When cracked of hull</i>	7.1	16.1	36.8	16.7	4.2	16.1
Ceviz yeşil kabuktan düşmek üzere iken <i>While shell to fall</i>	50.0	19.4	21.1	25.0	4.2	21.4
Diğer <i>Others</i>	0	0	0	4.1	0	0.9
Toplam <i>Total</i>	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

İşletmelerde Ceviz Pazarlama Yapısı

Anket çalışması kapsamındaki işletmelerde ev tüketimi oranı %26.1 olarak tespit edilmiştir (Çizelge 7). Benzer bir çalışmada (8) bu oran %11.3 olarak bildirilmektedir. Edirne ve Denizli'de ev tüketimi olarak belirtilen oranlar ortalamanın üstünde yer almaktadır. Ev

tüketimi içinde hısım-akrabalara gönderilen cevizler de yer almaktadır. Bu şekilde ceviz üretildiği alan dışında farklı merkezlerde tüketime çıkmakta ve ticari satışlar dışında yer olarak istatistiklere dahil olamamaktadır.

Serttaş ve Hamilton (17) tarafından hazırlanan sert kabuklu meyveler ülke raporunda 2009 yılı ceviz ticaretinin tahminen

88.000 ton olacağı bilgisi verilmektedir. Aynı yıl TÜİK tarafından açıklanan üretim rakamı 177.298 tondur. Aradaki bu farkın TÜİK verisinin ticari kanala girmeyen çiftlik içi üretimi de kapsıyor olmasından dolayı ortaya çıkabileceği belirtilmektedir.

İşletmelerin %57.0'sinde satışlar kuru-kabuklu şekilde yapılmaktadır (Çizelge 7). Çorum'da bundan farklı olarak iç ceviz satışları (%41.9) daha yüksek belirlenmiştir. Balıkesir'de bazı köylerde yerel tüccarlar tarafından üreticilerden kabuklu olarak toplanan cevizler aynı köylerde yine köylüler tarafından iç cevizle işlenerek pazarlama zincirindeki diğer aktörlere ulaşmaktadır. Benzer uygulamaların Çorum ve Denizli'de de olduğu gözlenmiştir.

Anket kapsamında incelenen işletmelere göre Edirne ve Kahramanmaraş'ta iç ceviz satışı belirlenmemiştir.

İşletmelerde üretilen cevizlerin büyük bir kısmı tüccarlara satılmaktadır (Çizelge 8). Cevizin daha çok kabuklu satıldığı dikkate alındığında tüccara satışların yüksek olması beklenen bir sonuçtur. İşletmelerin %13.3'ü ürünü yerel pazarda kendi satmakta, %3.9'u gıda toptancılarına satmaktadır. Türkiye'de yapılan bir diğer çalışmada ise, ceviz pazarlamasında üreticilerin %63.0'ünün ürünü tüccara, %19.6'sının yerel pazarda kendisinin ve %17.4'ünün ise toptancıya sattığı ifade edilmektedir (8).

Çizelge 7. İşletmelerde cevizin satış şekli (%).

Table 7. Selling form of walnuts by holdings (%).

	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel Mean
Taze-kabuklu <i>Fresh-inshell</i>	7.1	0	0	3.5	0	1.4
Kuru-kabuklu <i>Dry-inshell</i>	64.3	39.5	53.6	44.8	96.4	57.0
Kabala satış <i>Yard sales</i>	0	0	0	0	3.6	0.7
İç ceviz <i>Shelled</i>	14.3	41.9	3.5	0	0	14.8
Ev tüketimi <i>Home consume</i>	14.3	18.6	42.9	51.7	0	26.1

Çizelge 8. İşletmelerde ceviz pazarlama yolu (%)

Table 8. Marketing ways of holdings (%)

	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel Mean
Tüccar <i>Merchant</i>	38.5	60.5	35.3	3.6	100.0	50.8
Gıda toptancısı <i>Wholesaler</i>	0	9.3	0	3.6	0	3.9
Yerel Pazar <i>Local market</i>	23.1	2.3	17.7	35.7	0	13.3
Pazarcular <i>Sellers</i>	7.7	2.3	5.9	0	0	2.3
Pastane vb <i>Bakery etc.</i>	15.4	0	11.7	3.6	0	3.9
Diğer <i>Other</i>	15.3	25.6	29.4	53.6	0	25.8

İşletmelerde pazarlama ile ilgili sorun olduğunu vurgulayanların oranı oldukça düşük çıkmıştır (%18.3). İllere göre pazarlamada karşılaşılan sorunlar Çizelge 9’da verilmiştir. Bu sorunların içinde iki önemli endişe yer almaktadır. Başta ithalat yoluyla giren cevizlerin düşük fiyatları olmak üzere iç piyasada ceviz fiyatlarının düşme eğilimi içine girmesi ve üretimin çok hızlı yayılması nedeniyle arz artışından kaynaklanabilecek bir fiyat düşüklüğü beklentisi bulunmaktadır. Benzer bir sonucun elde edildiği diğer bir çalışmada (8) da üreticilerin %86.7’sinin herhangi bir pazarlama sorunu olmadığı, bu

konuda sorun yaşayanların %6.7’sinin ise fiyatın piyasa değerinin altında olduğu vurgulanmaktadır.

Elde edilen sonuçlara göre fiyat düşüklüğü olduğunu belirten üreticiler olmasına rağmen, kabuklu ceviz satış fiyatları TÜİK (5) verilerinin üzerinde yer almıştır (Çizelge 10). Yine elde edilen sonuçlara göre ortalama kuru ve iç ceviz fiyatları ticaret borsalarından elde edilen fiyatların da üzerinde bulunmaktadır. Ticaret borsalarında işlem gören kabuklu ve iç ceviz fiyat ortalamaları Şekil 1’de verilmiştir. 2010 yılında kabuklu ceviz fiyatı 2009 yılına göre %38.7 oranında artış göstermiştir.

Çizelge 9. İncelenen işletmelerde yaşanan pazarlama sorunları (%).
Table 9. The marketing problems in holdings (%).

Pazarlama Sorunları <i>Marketing problems</i>	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel <i>Mean</i>
Fiyat giderek düşüyor <i>Decreasing prices</i>	50.0	33.3	50.0	-	77.8	52.0
Alıcı az <i>Limited purchasers</i>	-	16.7	-	-	-	4.0
Cevizin kalitesi düşük <i>Walnut quality problems</i>	-	-	-	50.0	11.1	8.0
İthal mal fiyatı düşürüyor <i>Negative effect of imports</i>	50.0	50.0	-	-	-	20.0
Üretici birlikteliği yok <i>No grower unions</i>	-	-	-	-	11.1	4.0
Yerli tiplerin alıcısı yok <i>No purchaser for local types</i>	-	-	25.0	50.0	-	8.0
Yeni bahçeler fiyatı düşürecek <i>Prices will decrease due to new orchards</i>	-	-	25.0	-	-	4.0

Çizelge 10. Çalışma yapılan döneme ait kabuklu ceviz fiyatları (TL/kg).
Table 10. Shelled walnut prices at the period under the study (TL/kg).

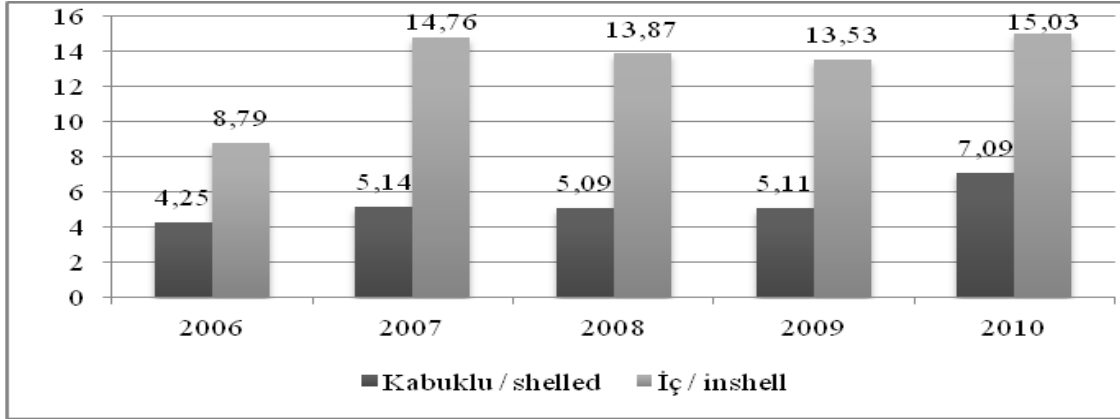
	Balıkesir	Çorum	Denizli	Edirne	K.Maraş	Genel <i>Mean</i>
İşletmelerden elde edilen fiyatlar <i>Producers' prices (collected data)</i>	6.09	9.75	6.44	8.78	6.54	6.76
TÜİK Çiftçi eline geçen fiyatlar <i>Prices recieved (TSI* data)</i>	5.87	5.97	5.71	5.40	6.95	5.45
Ticaret Borsaları fiyatları** <i>Stock markets' prices</i>	-	-	-	-	-	5.11

*TSI: Turkish Statistical Institute.

**10 adet ticaret borsasına ait ortalama fiyatların ortalamasıdır.

Türkiye'ye badem, ceviz ve antepfıstığının illegal yolla da giriş yaptığı, ancak bunun miktarının bilinmediği belirtilmektedir. İç tüketimin 2008 yılında 1.5 kg/kişi/yıl 2009 yılında ise 2.0 kg/kişi/yıl olduğu belirtilmekte,

tüketim artışında daha ucuz olan ithal ceviz ürünlerinin de etkili olduğu ifade edilmektedir (17). Gerek legal gerekse de illegal ithalatın iç piyasada arz dolgunluğu oluşturarak fiyatların düşmesine neden olduğu söylenebilir.

Şekil 1. Yıllara göre Ticaret Borsalarında işlem gören kabuklu ve iç ceviz fiyatları (TL/kg).
Figure 1. Shelled and inshell walnut prices are traded on stock exchange by years (TL/kg).

SONUÇ

Uzun yıllardan bu yana ceviz yetiştiriciliği konusunda özel ve kamu kurumlarının desteği olmasına rağmen, özellikle ekolojik isteklere dikkat edilmeden ya da adaptasyon çalışmaları tamamlanmadan yaygınlaşan bahçeler nedeniyle ceviz üretimi yeterli kalite ve kantiteye ulaşamamıştır. Bu çalışmada beş farklı ekolojide üretilen çeşitlerin büyük çoğunluğunun aynı olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca düşük verim bir sorun olarak vurgulanmıştır. Hala sulama yapılamayan alanlar bulunmaktadır. Sulanmayan alanların büyük çoğunluğu bozuk orman alanları üzerine kurulu ve AGM tarafından desteklenen alanlardan oluşmaktadır. AGM tarafından yapılan ceviz desteklemeleri kapsamında ticari üretime dahil olan ancak tarımsal istatistiklere dahil olmayan bir miktar ceviz üretimi de bulunmaktadır. Aynı şekilde ev tüketimi oranı da yüksek bulunmuştur. Dolayısı ile ceviz üretim rakamlarının mevcudu tam yansıttığını söylemek hatalı olabilir.

Ürün kalitesini çok etkileyen hasat zamanı konusunda üreticilerin yeterli bilince sahip olmadığı görülmektedir. Özellikle makineli kabuk soyma işlemi, üreticiler açısından sorun oluşturan işçilik ihtiyacını ortadan

kaldıracağından, bu konu desteklemeler kapsamında değerlendirilmelidir.

İşgücü ihtiyacının diğer meyvelere göre çok daha az olması, uzun süreli bir yatırım olması, meyvenin uzun süreli depolanabilirliği, farklı Bakanlıklarca verilen destekler ve yüksek iç talep gibi konular ceviz yetiştiriciliğini sürekli gündemde tutmaktadır. Geçmişte yaşanan çeşit kargaşasının önüne geçilebilmesi amacıyla sertifikalı ceviz fidanı üretiminde çeşitlerin ekolojik isteklerinin de uzmanlarınca tanımlanmış olması ve fidan firmalarının bu konuda da izlenmesi gerekmektedir.

Farklı ürünlerin yetiştirildiği tarım alanlarına ceviz bahçelerinin kurularak yeni bir türün ikame edildiği görülmektedir. İkame edilen türün vazgeçilen türlere göre getirisinin daha yüksek olması beklenirken, yanlış seçim ve uygulamalar nedeniyle söz konusu tarım alanlarında önemli bir gelir kaybı yaşanmaktadır. Ayrıca "gıda egemenliği" açısından da tarım topraklarında yaşanan tarımsal rekabet dikkatle izlenmeli ve ulusal gıda politikaları açısından değerlendirilmelidir.

Ceviz yetiştiriciliği için talebin ve ceviz ithalatının artmasına rağmen, ekonomik anlamda mikro düzeyde araştırmalar son derece sınırlıdır. Konu ile ilgili ayrıntılı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Anonim, 2009. Tarım İl Müdürlükleri Kayıtları.
2. Anonymous, 2009. CBI: Preserved Fruit and Vegetables: The EU Market for Edible Nuts. (www.ibce.org.bo), (Erişim: Kasım 2009).
3. Anonim, 2010. (www.agm.gov.tr), (Erişim: Nisan 2010).
4. Anonim, 2011. Dış Ticaret Müsteşarlığı Kayıtları.
5. Anonim, 2012. (www.tuik.gov.tr), (Erişim: Haziran 2012).
6. Anonymous, 2012. (www.fao.org), (Erişim: Haziran 2012).
7. Aydın, A., İ. Yıldırım, K.C. Akyüz ve K. Üçüncü, 2007. Bazı Odundışı Orman Ürünlerinin Üretim, İthalat ve İhracat Projeksiyonları. *Kastamonu Üniv. Orman Fakültesi Dergisi* 7(2):124-139.
8. Çiftçi, K. ve O. Gökçe, 2006. İzmir ve Manisa İllerinde Ceviz Yetiştiriciliğinin Sosyo-Ekonomik Yönü ve Sorunları Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniv. Ziraat Fakültesi, Tarım Bilimleri Dergisi*, 16(1):7-17.
9. Dizdaroğlu, T., B. Aksu ve S. Dönmez, 2003. Türkiye'de Zeytin ve Ürünlerinin Üretim, Maliyet ve Ticaretine İlişkin Veri Tabanının Teşkilî (Sonuç Raporu). *Zeytincilik Araştırma Enstitüsü. Bornova, İzmir. s: 8*.
10. Driver, A., 2005. The Marketing System of California Walnuts. ARE130. (http://celake.ucdavis.edu), (Erişim: Ağustos 2010).
11. Kaşka, N., M. Güteryüz, M. Kaplankıran, S. Kafkas, S. Ercişli, A. Eşitken, R. Aslantaş ve M. E. Akçay, 2005. Türkiye Meyveciliğinde Üretim Hedefleri. *Türkiye VI. Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi, 1.Cilt: 519-549*.
12. Köksal, A. İ., Y. Okay, L. Demirsoy, H. Demirsoy, Ü. Serdar, N. Tuna Güneş ve Ö. Özüpek, 2010. Meyve Üretiminin Geliştirilme Yöntem ve Hedefleri. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı:1, s:457-476*.
13. Medina, A. and R. Hanson, 2010. EU-27 Tree Nuts Annual 2010. USDA Foreign Agricultural Services GAIN Report No: SP1016. (http://gain.fas.usda.gov), (Erişim: Ağustos 2012).
14. Miran, B., 2003. Temel İstatistik. *Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, İzmir. s:137-142*.
15. Ölez, H., 1971. Marmara Bölgesi Cevizlerinin (*Juglans regia* L.) Seleksiyon Yolu ile İslahı Üzerinde Araştırmalar. *Bahçe Bitkileri Araştırma ve Eğitim Merkezi, Yalova*.
16. Ölez, H., G. Çelebioğlu, M. Dokuzoğuz, R. Gülcan, E. Dincer, A. Soylu, M. Büyükyılmaz, A. Şafak ve S. Erkal, 1979. DPT IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, Meyvecilik Özel İhtisas Komisyonu, Sert Kabuklu Meyveler Alt Komisyon Raporu. *DPT, Ankara*.
17. Serttaş, S. and C. Hamilton, 2010. Turkey Tree Nuts Annual 2010. USDA Foreign Agricultural Services GAIN Report. (http://gain.fas.usda.gov), (Erişim: Ağustos 2012).
18. Söylemezoğlu, G., H. Dumanoglu, H. Çelik, B. Kunter, A. Atıcı ve H. Tahmaz, 2010. Türkiye'de Asma ve Meyve Fidanı Üretimi ve Kullanımı. *Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı-2, s:891-907*.
19. Şen, S. M., 2005. Türkiye'de Cevizin Dünyü, Bugünü ve Yarını. *Bahçe* 34(1):15-27.
20. Tosun, İ., A. Fidancı, F. Pezikoğlu, C. Hantaş ve F.G. Çelikel, 2006. Yerli ve Yabancı Ceviz Çeşitlerinin Farklı Ekolojilere Uyumluluğu ve Pazarlama Sorunlarının Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar. *Atatürk Bahçe Kültürleri Merkez Araştırma Enstitüsü, Sonuç Raporu, Yayın No: 211, 21s, Yalova*.
21. Trachtenberg, E., C. Beckman, W. Bugang, E. Liu and W. Westman, 2007. China-Peoples Republic of Tree Nuts Annual 2007. USDA Foreign Agricultural Services GAIN Report No: CH7071. (http://gain.fas.usda.gov), (Erişim: Ağustos 2012).
22. Uzun, Ö.H., 2006. Kırşehir İli Kaman İlçesinde Pazara Yönelik Ceviz Üretimi Yapan Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Ankara Üniv. Fen Fakültesi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, 88s, Ankara*.